

A belefeledkező művésze Filip Tamás:
Kő, papír, olló
Magyar Napló, 2012.

„Valamikor a metaforák zsoldjába álltam, de ennek most vége, a reménytranszfer elakadt” (*Leplek*).

Mikor kezébe veszi az olvasó Filip Tamás új kötetét, elsőként annak terjedelme ötlük szemébe; nem mintha nagyon túllépné a megszokott verseskönyvek súlyosságát, de mégis kevesebb darab szerepel általában egy-egy megjelenésnél; valami elszántságot, üzenetet konstatál ebben önkéntelenül is az ember, amit a tartalomjegyzék is megerősít: tizenkét ciklus tárul elénk. Apostoli szám. Érezzük, ha elfogadjuk a kihívást, egy játék részesei leszünk: kő, papír, olló; hangsúlyozza ezt a cím.

„Szimultán élek több életet, és a cukros kis szimulakrumot minden nap befalom” (*Inkább kimaradok*). Csakhogy ez a játék a halálról szól, a létezéssel körülírva. Mint amikor egy gyermek felrajzolja az ugróiskolát, elsőre kedves dolognak látszik, mégis a megszűnésre tanít: ha mellélépsz, kiesel. „Haláltáncórák kezdődnek halandóknak – azt hiszem, ide érdemes lenne beiratkoznom” (*Minden csak lebegés*). Ügyesen, finoman húznak itt csöbe, és a gyanútlan olvasó, mire felfigyel, egy haláltánc közepén találja magát, ahol szereplők sokasága kergeti, keresi egymást, önmagát, körvonalaikat, határaikat. „Az értéképen eltévedtem – valami történhetett vele. Egy láthatatlan kéz talán a világtájakat összekeverte?” (*Sodrás*)

A „probléma” csak az, hogy ez a rengeteg, sokszor kétségbeeséstől sem mentes szereplő, mimikri egyetlen ember, maga a költő. Bár nyilván egy csavarral ezt az állítást (költő) is mérlegre teszi: „Életben tart a vers – már ez is micsoda fellengzős hazugság, erre ráteszek még egy lapáttal, mintha tényleg verset akarnék írni: egy jó szó magával húz, haza a magasba” (*Ők az erősebbek*).

Mintha Filip egy határkőhöz érkezett volna, tudatlanul vagy tudatosan. Felvonultatja az évek során összegyűjtött összes játékát, összeszedi élete szobáiból, a nappali közepére hordja, és rámutat, ez vagyok, vagy talán inkább kérdezi: ez vagyok? Keresgélni, kutatni kezd a halomban, hogy kézzel is megfoghassa, végre most már konkretizálja ennyi év után a valóságot.

„Eddig azt hittem, túlélőlény vagyok, de ma láttam elgurulni a szegolyóimat, és szegolyóim látták a romvárost mindenféle szögből, meg szem nélkül

maradt gazdájukat, aki most némi segítséggel befekszik a véglegeztető gépbe” (*Leplek*).

A költő felvonultatja hatalmas arzenálját, mint aki valami utolsó csatára készül. Találunk itt haikuciklust (elgurult apró gyöngyöket) *Gyöngykavics* címen. És ezek valóban csillognak a verskötet halmozásában, néha boldogan. „Micsoda öröm! A vászonra vitorlát fogok festeni!”

Mostantól szonettet írok – invitál minket a költő egy másik talált-életébe. Felteszi a kérdést, nem volna-e jobb a forma biztonságába menekülni, a határokat bármi áron meg- és fenntartani, legyen az az önmagunk diktatúrája – legyünk a saját diktátorunk, (németeskedve: dichter). A korlátok szorításával szabad tud-e lenni a költő, az ember, Filip Tamás?

„Keress helyettem valakit. Találj meg engem más helyett. A szerep engem alakít, ha taps szól, nem hajtok fejet” (*Sötétben éli*).

Az Előkészületek egy ciklushoz – Rákos Sándor emlékének igencsak meglepő rész.

Rögtön az eltört dolgok jutnak az ember eszébe, leszakadt babakar, műanyagkatona fej nélkül, fegyver nélkül, kitört kocsikerék, elszóródott, semmihez nem tartozó legódarab. Finom belátást nyerünk a kezdődő és végződő dolgokba. Amikor törökülésben ül az ember, és egy-egy, már funkcióját veszített tárgy, szó megfogon, és új lehetőségek felé csábít, feltárja illeszthetőségeit. Látjuk, miből születik majd egy másfajta öröm, játékszer, mi az alap „lim-lom”, amiből a kereső ember, művész, gyermek életet rakosgat. „A fényes út, vajon milyen? Egyre szűkebb, vagy táruló kapu felé vezet? És akivel ott találkozol, viszszaül-e, vagy magához ölel?” (*Közelítés*)

A könyvben érdekes módon, amit az előző idézet is sejtet, az Isten-kérdéshez homályosan közelít a költő, és néha az a szerelem kérdésével fonódik össze. Mintha e kétfajta szerelem Filip Tamásnak ebben az élethelyzetében egymásba játszana, illetve nagyon kis szerepet kapna, jelölne. Vagy azért, mert annyira dolgozik még a költőben, még nem akarja kézen fogni, nehogy tévedjen, és csak rejtjeleket, sejtéseket közöl belőle, vagy pedig egy másfajta metafizikai stádiumba érkezett, amikor a test önmaga testesülését, szentségeit kutatja, éli.

Arányaiban a költőiség kérdése, megfoghatósága, lehetetlensége örvénylik, hullámszik előttünk a könyv soraiban. A kötet verseit keretbe foglaló *Szövegminták* ciklus zaklatottsága, szóródottsága, képek egymásba kapaszkodása, versengése ezt a lelkiállapotot tükrözi, a részekre szedést, az atomi vizsgálatot, mikroszkopikus tükröződések, hogy ebből a lebontásból összeépítsen valami indentitást, valami tartós költői képet, amikor a gyermekésgben a „kő, papír, olló” játék még kérdések, kételyek nélkül töltötte be funkcióját, a teljes belefeledkezés művészetét.

Kókai János

„Hessegetem a képzelet verebéit”

Kókai János:
A pusztulás anatómiája
Magyar Napló, 2011.

Kókai Jánosnál a koravén bölcsesség és a később-érő – vagy mondhatjuk úgy is: *későniró* – lírikus szerencsésen összetalálkozott első verseskötetében. Hogy jelen van a mai magyar irodalomban, az nem volt titok eddig sem – megismerkedhettük már verseivel jó néhány antológiában, illetve folyóiratban –, költészetének szempontjából azonban fontos megemlíteni a szerző színházi jelenlétét is (színészi, rendezői, drámaírói), mert versei nem egyszerűen *csak* versek, hanem valami, amit jobb híján a társművészetek baráti találkozójának nevezhetnénk (ahol együtt van jelen költészet, zene, film és színház).

A kötet költője sajátosan, XXI. századi módon lázad; a szó eszközeivel *lép fel* a dolgok pusztulása ellen: „engem 1–2 órai csavargás / egy könyvtár polcai között / felfrissít mint a thai masszázs” (*Pók*). Jól érezhető ennek a jelentősége, finom fricskája, és persze szomorúsága. Vagy: „a konyhába akasztott naptárt nézed / letépni szeretnéd / de csak tovább lapozol / három héttel későbbre képzeled magad” (*Napok*). Esetleg ez: „aztán az ébredés / szemhéja vaslemez / képtelen felfeszíteni” (*Séta*). És végül: „nincs szükségem mozdulatra / hogy a zuhanást elképzelyem” (*Zuhanás*). A képzelet, mint szó, kulcsmomentum

Kókainál. De nála ez nem csak *szöveg*, hanem létállapot. Mintha csak ezzel tudna levegőhöz jutni. Az ébren álmodókhoz tartozik, akik ébren *képzelik* a valóságot, valósággal a valóságban, hogy újjáteremthessék: azon egyszerű oknál fogva, hogy élehetetlennek érzik. És talán amiatt is, mert mást úgysem tehetnének. A költészetben – ha az jó – egy sörösdoboz éppúgy lehet szakrális jelentőségű, mint Mária Magdolna (haja): Kókai eltünteti a különbségeket, összekapcsolja, *egyberántja* őket, a vers szükségszerűsége szerint. És jól teszi ezt. Első kötetével – dicséretes türelemmel – harminckilenc évesen jelentkezett. De ez ne tévesszen meg senkit. Sőt. Bízvást állíthatjuk, hogy ez egy nagyszerű kezdet, és lesz folytatása. Finom arányú a könyv szerkesztése: négy csoportra osztva, négy ciklus támogatja hűen a költő gondolkodásának lényegét: *minden egy*. Képzeletében egyik kezével Isten saruját érintheti, míg a másikkal egy félig kiivott pálinkásüveget emelhet a szájához, olyan természetességgel, hogy eszünkbe sem jut megbotránkozni. Mert a költő megragadhatatlan. A jelzők lepattannak róla. Van, de nincs. És fordítva. A vers, csakis a vers avatja a költőt – költővé. Ha rászolgált, például a szenvedésre vagy a legmagasabb örömekre (akár a pusztulásban is).

A szabadvers még nem kifutott „forma”. Kókai ösztönösen szabad a versben – elnézést a szójátékért –, mondjuk, hogy remek *formaművésze* a szabadversnek. És mégsem érezzük ezt hiányosságnak. Egy kissé prózai a verselése, és sokszor *világi* is, ha a költészeti hagyománnyal vetjük össze. Úgy tűnik, mintha csak egészen enyhe változatosságot mutatnának a kötet versei (az utolsó ciklus kiválóan erősíti a szabályt), alapjában véve azonban: kerek, egész, és hiteles. Ennél többet nem kívánhatunk egy költőtől. Tud otthonosan és – szorongva bár, de – bátran mozogni a számára idegen világban. Szereti az életet, ám sokszor úgy érzi, ezt az életet nem viszonzza. Ezzel sincs baj. Így tud *kívül* maradni, így képes alkotni. Tisztán kitapintható a kortárs fiatalok lírájának hatása verseiben. De Pilinszky szikársága, tisztasága, valamint Petri szókimondó nyersessége, nyelvi ereje is.

Szabadjon még a végére a kötet-címadó versből egy kis *szikrát* felcsapnom: „szívesen sétálok mezitláb gyártelepen” (*A pusztulás anatómiája*). A pusztuló gyártelep nagyszerű látomás, de ezt az *elkoptatott* víziót épp az menti meg, hogy a művész meztelen talppal szállt alá. A hagyomány úgy tartja, hogy a költők – érinthetetlenek. Azt hiszem, ez ma sincs másként.

Jahoda Sándor